

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia (2018)

ISSN 2082-0909

DOI: 10.24917/20820909.9.18

Kordian Bakula

0000-0002-4049-846X

Uniwersytet Wrocławski

Świadomość językowa w Podstawie programowej z 2009 r. i gramatyka języka polskiego w Podstawie programowej z 2017 r. w klasach IV–VI

Motto:

Polacy, nic się nie stało.
(Przyśpiewka stadionowa)

Przez długie dziesięciolecia panowały w nauczaniu języka polskiego *nauka o języku* i *gramatyka* wraz z *fonetyką*, *fleksją*, *składnią*. Żadna z tych nazw nie pojawiła się w *Podstawie programowej*¹ z 2009 r., a w ich miejsce wprowadzono *świadomość językową*². Terminy zniknęły, ale nie zniknęła gramatyka opisowa. Nowa nazwa zakrywała stare gramatyczne treści, stwarzając pozory nowości (częste zjawisko w naszej dyscyplinie i w ogóle w nauce). *Podstawa programowa* z 2017 r.³ przywraca dawne terminy, nie stwarzając tym samym wspomnianych wyżej pozorów, tak jak jej poprzedniczka, ale też nie proponując w tym zakresie czegoś nowego. Do potwierdzenia tego przypuszczenia potrzebne będzie zestawienie i porównanie treści obydwu podstaw przewidzianych dla klas IV–VI oraz śledzenie niektórych różnic między nimi. Przywołany zostanie również program nauczania z lat 80 XX wieku w celu wykazania obecności wielu tych samych zagadnień we wspomnianych podstawach. Końcowe uwagi dotyczą braku naukowego dowodu na niezbędność nauczania gramatyki opisowej w szkole podstawowej ani na zakładany wysoce korzystny jej wpływ na mówienie i pisanie.

Zgodnie z tytułem i celem szkicu porównane zostaną treści nauczania umieszczone w jednej podstawie pod nazwą *Świadomość językowa*, a w drugiej pod nazwą *Gramatyka języka polskiego*.

¹ MEN, *Podstawa programowa z komentarzami. T. 2. Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, Warszawa 2009. Dalej Pp2009.

² Zainteresowanych związkami świadomości językowej i językoznawczej z dydaktyką, świadomością dydaktyczną, wychowaniem językowym, podręcznikami odsyłam do zbioru prac: *Świadomość językowa*, red. J. Nocoń, A. Tabisz, Opole 2014.

³ MEN, *Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła podstawowa. Język polski*, Warszawa 2017. Dalej Pp2017.

Podstawa programowa z 2009 r. II etap edukacyjny: klasy IV–VI	Podstawa programowa z 2017 r. Szkoła podstawowa klasy IV–VI.
<p>3. Świadomość językowa. Uczeń:</p> <p>rozpoznaje podstawowe funkcje składniowe wyrazów użytych w wypowiedziach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik); rozpoznaje w tekście zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte, pojedyncze i złożone (współrzędnie i podrzędnie), równoważniki zdań – i rozumie ich funkcje;</p> <p>rozpoznaje w wypowiedziach podstawowe części mowy (rzeczownik, czasownik, przymiotnik, przysłówki, liczebnik, zaimek, przyimek, spójnik) i wskazuje różnice między nimi;</p> <p>rozpoznaje w tekście formy przypadków, liczb, osób, czasów i rodzajów gramatycznych – rozumie ich funkcje w wypowiedzi;</p> <p>rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikowania się (gest, wyraz twarzy, mimika, postawa ciała).</p> <p>Wytwarzanie wypowiedzi (s. 32):</p> <p>2. Świadomość językowa. Uczeń:</p> <p>rozdzieli i poprawnie zapisuje zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące;</p> <p>przekształca zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, a także zdania w równoważniki zdań i odwrotnie ...</p> <p>stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych;</p> <p>poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki i używa ich we właściwych kontekstach;</p> <p>pisze poprawnie pod względem ortograficznym (...)</p> <p>wymiana głosek w wyrazach pokrewnych;</p> <p>różnice w wymowie i pisowni samogłosek ustnych i nosowych, spółgłosek twardych i miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych;</p> <p>zapis „nie” z rzeczownikami, przymiotnikami... sposobach pisania nazw własnych i nazw pospolitych</p> <p>poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, ...</p> <p>słownictwo z określonych kręgów tematycznych (dom, rodzina, szkoła, środowisko).</p>	<p>1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:</p> <p>1) rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (czasownik, rzeczownik, przymiotnik, przysłówki, liczebnik, zaimek, przyimek, spójnik, partykuła, wykrzyknik) i określa ich funkcje w tekście;</p> <p>2) odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych;</p> <p>3) dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi, odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje bezosobowe formy czasownika: formy zakończone na <i>-no</i>, <i>-to</i>, konstrukcje z <i>się</i>; rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście;</p> <p>4) rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu i rodzaju gramatycznego odpowiednio: rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, czasownika i zaimka oraz określa ich funkcje w wypowiedzi; oddziela temat fleksyjny od końcówki;</p> <p>5) rozumie konstrukcję strony biernej i czynnej czasownika, przekształca konstrukcję strony biernej i czynnej i odwrotnie, odpowiednio do celu i intencji wypowiedzi;</p> <p>6) stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych;</p> <p>7) poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki, rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach;</p> <p>8) nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik);</p> <p>9) określa funkcję wyrazów poza zdaniem, rozumie ich znaczenie i poprawnie stosuje w swoich wypowiedziach;</p> <p>10) rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu, wyróżnia człon nadrzędny i podrzędny oraz typy związków;</p> <p>11) rozpoznaje typy wypowiedzi, uwzględniając cel wypowiedzi: wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące – rozumie ich funkcje i je stosuje;</p> <p>12) rozpoznaje w tekście typy wypowiedzi: zdanie pojedyncze, zdania złożone (podrzędnie i współrzędnie), równoważniki zdań, rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej;</p> <p>13) przekształca konstrukcje składniowe, np. zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, zdania w równoważniki zdań i odwrotnie.</p>
Razem 16 wymagań.	Razem 13 wymagań.

Zestawienie pozwala na poczynienie następujących spostrzeżeń. A) Nazwa *Świadomość językowa* nie pasuje do zawartości; nazwa *Gramatyka* akuratnie określa zawartość. B) W *Świadomości* najwięcej punktów dotyczy gramatyki opisowej i z tej przyczyny mało się ona różni od *Gramatyki*. C) W *Gramatyce* niewiele rzadziej niż w *Świadomości* pojawiają się zapisy dotyczące funkcji tekstu i funkcji wyrazów w tekście lub wypowiedzi (wyróżniłem czcionką pobrubioną), realizujące wyłożony w podstawie cel, którym: *nie jest jedynie transmisja wiedzy o gramatyce i regułach językowych, ale przede wszystkim praktyczne jej zastosowanie, funkcjonalne prowadzenie refleksji nad zagadnieniami gramatycznymi w ścisłym związku z rozwijaniem kompetencji językowej i komunikacyjnej* (Pp2017, s. 28). D) Punkty dotyczące ortografii i interpunkcji 5. a-d), niewerbalnych środków komunikacji 3.5) i słownictwa 2. 7) w *Świadomości językowej* nie mają odpowiedników w *Gramatyce* (są umieszczone w innych częściach *Kształcenia językowego* podstawy z 2017 r.) E) Wszystkie pozostałe zapisy są albo takie same 2.3) i 1.6), albo prawie takie same 2.2) i 1.13), 3.2) i 1. 12), 3.4) i 1.4), 2.4) i 1.7), albo bardzo podobne.

Warto zwrócić uwagę na jeden szczegół. W Pp2009 wymaga się, że uczeń 2. 4) *poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki i używa ich we właściwych kontekstach*, a w Pp2017 1.7) *poprawnie stopniuje przymiotniki i przysłówki, rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach*. W obydwu dokumentach znajdują się kuriozalne sformułowania *używanie przymiotników i przysłówków we właściwych im kontekstach*, tak jakby inne części mowy nie miały właściwych sobie kontekstów (pomijam, czy ktokolwiek wie, o jakie konteksty chodzi, ja nie wiem). W Pp2017 dodano, że uczeń rozumie rolę przymiotników i przysłówków w opisie świata, co przecież tym bardziej dotyczy rzeczowników i czasowników, ale je akurat pominięto.

Aby rozszerzyć horyzont obserwacji, przyda się przypomnienie wybranych treści z nauki o języku umieszczonych w programie nauczania z lat 80 XX wieku⁴. Sądzę, że wystarczy przywołać zapisy z klas V i VI z pominięciem IV. W klasie V obowiązywały następujące zagadnienia.

B. Nauka o języku

1) Konkretyzacja pojęć z zakresie:

- a) części mowy i ich form: tryby czasownika (...), rzeczownik żywotny i nieżywotny (...), (s. 13) wyrażenie przyimkowe, przysłówki, przymiotnik (...), liczebnik (...);
- b) zdania: zdanie i równoważnik zdania, wypowiedzenie, związek wyrazów (...), podmiot, orzeczenie, przydawka, dopełnienie, okolicznik, zdanie złożone współrzędnie i podrzędnie;
- c) fonetyki (...) (s. 14).

2) Rozpoznanie i analiza zjawisk językowych.

Rozpoznawanie w tekście części mowy i określenie form fleksyjnych odmiennych części mowy: czasownika (tryby, tematy oboczne), rzeczownika (...), przymiotnika (...), liczebnika (...), przysłówka, spójnika.

⁴ *Program szkoły podstawowej. Język polski klasa IV*, Warszawa 1981, wyd. 2 1984, a dla klas następnych: klasa V 1982, klasa VI 1982, klasa VII 1983, klasa VIII 1984. Był to jeden program, tyle że wydawany w osobnych broszurach kolejno dla każdej klasy w ciągu czterech lat.

Rozróżnienie i analiza: typów wypowiedzi (zdanie i równoważnik zdania); stosunków wyrazów w zespole (współrzędnych i podrzędnych); typów zdań (pojedyncze i złożone; złożone współrzędnie i podrzędnie); cech głosek (...) (s. 14).

3) Praktyczne umiejętności i nawyki

(...) Przekształcanie zdań na równoważniki i równoważników na zdania (...) (s. 14).

Tworzenie i stosowanie w wypowiedzi własnej zdań oznajmujących, pytających, rozkazujących i wykrzyknikowych (...) (s. 15).

Z kolei program dla kl. VI z 1982 r. zawiera między innymi takie zagadnienia:

B. Nauka o języku

1) Konkretyzacja pojęć w zakresie:

- a) części mowy i ich form (...);
- b) zdania (...);
- c) słowotwórstwa (...).

2) Rozpoznawanie i analiza zjawisk językowych: formy strony czasownika, form bezosobowych czasownika zakończonych na -no, -to; (...) różnych końcówek przypadkowych rzeczownika, przymiotników i przysłówków podlegających stopniowaniu (...), liczebników (...), zaimków (...) części zdania; rodzajów orzeczenia i podmiotu; rodzajów zdań złożonych (...).

3) Praktyczne umiejętności i nawyki:

użycie poprawnych końcówek deklinacyjnych rzeczownika, (...), posługiwanie się zdaniami podrzędnie złożonymi, posługiwanie się zdaniami współrzędnie złożonymi (...) (s. 14).

Czytelnik powiąże ze sobą odpowiednie punkty z podstawami z lat 2009 i 2017. W zasadzie nic niespodziewanego, że zagadnienia gramatyczne są tak podobne i że się powtarzają w przywołanych dokumentach. A przecież można pewne treści usunąć, jeśli uznano by je za zbyt trudne czy niepotrzebne, lub umieścić na innym etapie nauczania, odpowiedniejszym dla danych treści. Są zatem możliwości mniejszych lub większych zmian tak w zestawie zagadnień, jak ich układzie. Zmiany tego rodzaju nosiłyby już poniekąd cechę nowości tak głośno zapowiadanej przez autorów podstaw.

Istotna różnica dotyczy słowotwórstwa: w latach 80. i 90. treści z tego działu nauki o języku znajdowały się już w klasie VI, a w Pp 2017 dopiero w klasach VII–VIII. Decyzja całkowicie niesłuszna, bo niektóre zagadnienia, na przykład rozpoznawanie przedrostka i przyrostka, oddzielanie ich od tematu, jak w wyrazach *kot+ek*, *mysz+ka* (elektroniczna), *wy+druk* (komputerowy), są łatwe, w zasięgu intelektualnych możliwości każdego ucznia, jak sadzę, już w klasie IV.

Pouczać będzie sięgnięcie jeszcze do programu nauczania z lat 60. i 70. XX wieku⁵, co czynimy krótko, by nie wykraczać za ramy tematu. W każdej klasie wyodrębniono *Dział IV Nauka o języku, ortografia i przestankowanie*. W klasie V podzielony on został na takie części jak: *Głosownia, Części mowy, Składnia, Ortografia*

⁵ Program nauczania wydany w 1970 r. był powtórzeniem wcześniejszego z 1963 r. Zob. *Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej* wydany przez Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego ukazał się w 1963 r., ponownie w 1964 i w 1970 (i z tego korzystam). Szkoła podstawowa podzielona wtedy była na dwa etapy: I–IV, V–VIII.

i przestankowanie (s. 7–9), a w klasie VI: *Części mowy, Słowotwórstwo, Składnia, Ortografia i przestankowanie* (s. 14–17). Nie trzeba wchodzić w szczegóły tego programu, wystarczą wymienione nazwy jego części, by wiedzieć, że ówczesna nauka o języku sprowadzała się do gramatyki opisowej. Przypomnienie tego stanu potrzebne jest do tego, by stwierdzić jego ciągłość, której nie podważają drobne zmiany pojawiające się z biegiem czasu. Ciągłość sama w sobie nie jest wadliwa, a tutaj przyda się do wykazania, że nie zaszły żadne poważne zmiany, a tym bardziej reformatorskie, radykalne. Nieprawdziwie stwierdza się w komentarzu do Pp2017 uzasadniającym cele kształcenia, że: *Nowa podstawa w zasadniczy sposób zmienia paradygmat myślenia o języku polskim jako najważniejszym przedmiocie w szkolnej edukacji* (s. 24). W świetle przywołanych programów z dawnych lat i Pp2009 nie można uznać prawdziwości tego stwierdzenia, a ponadto stoi ono w sprzeczności z innymi stwierdzeniami. Wszystkie wymienione na s. 24–25 założenia są znane od dawna w dydaktyce języka.

Założenia ogólne Podstawy programowej z 2017 r.

Przywołane wyżej szczegóły ułatwią trafne rozeznanie się w założeniach ogólnych Pp2017 (s. 22–24) i ich ocenę. Widać sprzeczność między wyżej cytowaną deklaracją o *zasadniczej zmianie* a deklaracją powrotu do przeszłości: *Nowa podstawa zakłada powrót do uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności. Nowa podstawa wpisuje w swoje treści funkcjonalne podejście do nauki o języku (...)* (s. 23) *Nowa* tylko w stosunku do poprzedniej podstawy, zawartość i główne cele pozostają stare, jako że od dawna każda podstawa i każdy program nauczania deklarowały funkcjonalne podejście do nauki o języku. Różniły się rozumieniem tej funkcjonalności. Dalszy ciąg tego założenia (...) *poznawanie kategorii gramatycznych przez uczniów w wieku szkolnym rozwija w nich umiejętność myślenia abstrakcyjnego, a nauka składni kształci umiejętność myślenia logicznego* (s. 23) również jest stary. Odnajdujemy je w programie nauczania z 1970 r., gdzie zaleca się, by nauczanie *kształciło myślenie uczniów na materiale językowym, by przyswajanie wiadomości odbywało się na drodze kształcącej zdolność rozumowania*⁶. W *Wyborze prac z metodyki* (1964) we *Wstępie* do rozdziału pierwszego, zawierającym streszczenie poglądów polskich językoznawców z czasów przed II wojną światową na nauczanie, pisze się o przydatności gramatyki dla kształcenia intelektualnego młodych ludzi: *Właściwie postawiona nauka o języku (...) wyrabia w nich w wysokim stopniu umiejętność abstrakcyjnego myślenia, (...) przyczynia się do podnoszenia sprawności intelektualnej młodzieży*⁷. Tego rodzaju myślenie życzeniowe trwa nadal. Gdyby tak było, jak sobie życzyli autorzy, mielibyśmy społeczeństwo myślicieli, jako że każdy przeszedł kurs składni, a nauczanie jest obowiązkowe dla każdego od wielu dziesięcioleci. Nauka o języku będzie wyrabiała umiejętność abstrakcyjnego myślenia tylko u tych uczniów, których umysł dojrzał do takiego wyrabiania. Kursowe nauczanie o języku podzielone na tzw. klasy nie bierze pod uwagę tej zależności. Cytowane

⁶ Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, *Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej (tymczasowy). Język polski klasy V–VIII*, Warszawa 1970, s. 47.

⁷ *Wybór prac z metodyki nauczania języka polskiego*, red. B. Wieczorkiewicz, wyd. drugie, Warszawa 1964, s. 12. Pierwsze wydanie w 1962 r.

wyżej przekonania powtórzyła Zofia Jakubowska w książce przedmiotowo-metodycznej, pisząc, że na lekcji składni uczymy logicznego myślenia i właściwego analizowania, rozumowania⁸.

Podstawę z 2017 r. opatrzone w komentarz wskazujący zmiany i ich uzasadnienie. Za główne uznaje się przekonanie o konieczności tworzenia kompetencji gramatycznej, czyli rozumienie, że aby poprawnie posługiwać się językiem, należy poznać jego kod i umiejętnie wykorzystywać jego struktury w akcie komunikacji, łącząc je w logiczne i spójne ciągi wypowiedzi (s. 27-28). Przekonanie powyższe nie daje jednak jasności, co rozumie się przez kompetencję gramatyczną; dotyczy raczej tego, od czego zależy poprawne posługiwanie się językiem. Stwierdzenie, że aby poprawnie posługiwać się językiem, należy poznać jego kod, budzi dwa zastrzeżenia. Pierwsze takie, że do tej pory nie mamy naukowych dowodów na tę zależność (zob. niżej). Drugie, że wywołuje wrażenie, że kod jest czymś różnym od języka i że tym kodem jest gramatyka. Autorzy zapomnieli, że uczniowie już znają ów kod języka polskiego, czyli jego gramatykę, bo znają swój język, który sobie przyswoili przed przyjściem do szkoły. A zatem owo *aby...*, *należy...* nie ma pokrycia. Sztucznie brzmi wykorzystywanie struktur kodu. Dlaczego ciągi wypowiedzi, a nie po prostu wypowiedzi?

Z kolei następuje stwierdzenie: *Autorzy podstawy podkreślają, że język jest przedmiotem poznania, co oznacza, że w trakcie edukacji uczeń poznaje system językowy (słownictwo i gramatykę), przyswaja normę językową (w tym normę zapisu), zdobywa wiedzę o konwencjach używania języka (np. z zakresu etykiety językowej)* (s. 28) jest znane od lat. Nie było i nie ma takiej podstawy programowej ani takiego programu, w których nie zakładano, że *język jest przedmiotem poznania*, i pomijano te trzy elementy: system, normę, użycie. Nie ma co podkreślać, bo to nie jest jakakolwiek nowa właściwość, odrębność tej podstawy.

Cytowane wyżej założenie, że celem kształcenia językowego w Pp2017 *nie jest jedynie transmisja wiedzy o gramatyce i regułach językowych, ale przede wszystkim praktyczne jej zastosowanie, funkcjonalne prowadzenie refleksji nad zagadnieniami gramatycznymi w ścisłym związku z rozwijaniem kompetencji językowej i komunikacyjnej* (s. 28), wywołuje zastrzeżenia. Pierwsze dotyczy *gramatyki i reguł językowych* chyba niesłusznie rozdzielonych, skoro gramatykę definiuje się jako zespół reguł. Drugie dotyczy *refleksji nad zagadnieniami gramatycznymi*, którą ma uprawiać przecież nie tylko nauczyciele, ale i uczniowie. Który z uczniów w klasach IV-VI jest w stanie snuć *refleksje nad zagadnieniami gramatycznymi* nawet z pomocą nauczyciela? A ilu w klasach VII-VIII? Zapewne niewielu. Kto więc będzie tę refleksję prowadził? Głównie nauczyciel, jeśli nie wyłącznie on.

Co jest poprawne i kluczowe?

W zasadzie nie zajmuję się w tym szkicu trafnością sformułowań, dokładnością, poprawnością, ale trudno nie zwrócić uwagi na coś, co im uchybia w podstawach.

⁸ J. Dembowska, Z. Jakubowska, *Nauczanie języka polskiego w klasach V-VIII szkoły podstawowej. Wybrane zagadnienia metodyczne*, wyd. drugie, Warszawa 1969, s. 155, 162. Powołuje się na: Z. Klemensiewicz, *Wybrane zagadnienia metodyczne z zakresu nauczania gramatyki*, wyd. II, Warszawa 1961, s. 55-56.

Najlepszym sprawdzianem wartości danego wytworu jest to, czy spełnia on swoje własne kryteria. Autorzy *Podstawy programowej* głoszą doniosłość wiedzy o gramatyce dla poprawności, uzależnienie sprawności mówienia i pisanie od tej wiedzy, sprawdzę więc, czy spełniają te wymagania i w jakim stopniu. Oprócz wyżej rozpatrywanych przykładów uchybień w tym względzie dodam jeszcze kilka. Przyjrzyjmy się początkowi części poświęconej nauczaniu języka polskiego. Na s. 10 zapowiedziano:

Język polski jest kluczowym przedmiotem nauczania – poznawanie wybitnych utworów literackich sprzyja rozwojowi osobowemu ucznia, wprowadza go w świat kultury polskiej i europejskiej. Zakres znajomości języka ojczystego i sprawność w posługiwaniu się nim ułatwia przyswajanie wiedzy z innych dziedzin (przedmiotów) i jest dla każdego ucznia podstawą sukcesu szkolnego.

Wydaje się, że trudno coś pod względem językowym, kompozycyjnym, semantycznym zarzucić temu fragmentowi, ale tylko wydaje się. Nazwę przedmiotu lepiej zapisać czcionkami pochylonymi lub wziąć w cudzysłów. Wyraz *kluczowy* jest pretensjonalny i nadużywany. Tak też wyraz *zakres*, który się wprost panoszy od dziesięcioleci w podstawach, programach i artykułach z metodyki. Semantyka tego zdania kuleje, bo przecież nie sam zakres, lecz duży zakres znajomości czegoś ułatwia coś, wszak zakres mały nie ułatwia, a nawet utrudnia. *Świat kultury* jest zbędną metaforą, w dodatku trąci marną i nadużywaną reklamą: *świat kuchni, świat seriali, świat okazji, świat mebli, świat ciast, świat baterii*. Niestety, kultura pełna jest takich nieistniejących światów, a język polski zaśmiecony nieudanymi i nachalnymi metaforami.

W tabelce zestawienie: w pierwszej rubryce cytaty z *Podstawy* z wytłuszczonymi fragmentami budzącymi wątpliwości, w drugiej rubryce z prawej strony tekst po poprawkach.

<p>Język polski Język polski jest kluczowym przedmiotem nauczania – poznawanie wybitnych utworów literackich sprzyja rozwojowi osobowemu ucznia, wprowadza go w świat kultury polskiej i europejskiej. Zakres znajomości języka ojczystego i sprawność w posługiwaniu się nim ułatwia przyswajanie wiedzy z innych dziedzin (przedmiotów) i jest dla każdego ucznia podstawą sukcesu szkolnego. (s. 10) [podkreśl. – K.B.]</p>	<p>Język polski <i>Język polski</i> jest najważniejszym przedmiotem nauczania. Poznawanie wybitnych utworów literackich sprzyja rozwojowi osobowemu ucznia, wprowadza go w kulturę polską i europejską. Gruntowna znajomość języka ojczystego i sprawność w posługiwaniu się nim ułatwia przyswajanie wiedzy z innych dziedzin (przedmiotów) i osiąganie sukcesów w uczeniu się.</p>
---	---

Wreszcie sprawa nowości cytowanego założenia. W programie wydanym w roku 1970 (będącym powtórzeniem programu z 1963) napisano na początku: *Nauczanie języka polskiego odgrywa doniosłą rolę we wszechstronnym rozwoju uczniów. Umiejętność sprawnego władania językiem ojczystym jest niezbędnym warunkiem powodzenia w nauce i aktywnego udziału w życiu społecznym* (s. 2). Ponownie stwierdzić trzeba nienowość Pp2017.

Jeden z ogólnych celów kształcenia: 5. *Kształcenie umiejętności poprawnego mówienia oraz pisania zgodnego z zasadami ortofonii oraz pisowni polskiej* (s. 11) nie spełnia zakładanego przez autorów kryterium nowości. Nie było takiej epoki w nauczaniu, aby poprawność nie była celem. W cytacie tkwi błąd, polegający na tym, że dwie różne rzeczy chce się ująć w jednej konstrukcji. Rozbicie tego zdania na dwie części pokaże, w czym tkwi błąd: mówienie zgodne z zasadami ortofonii, pisanie zgodne z zasadami poprawności. Lub: kształcenie umiejętności ortofonii i ortografii. Lub najprościej i najlepiej: kształcenie umiejętności poprawnego mówienia i pisania.

Nie brzmią najlepiej cele dotyczące tworzenia wypowiedzi: 2. *Rozwijanie umiejętności wypowiadania się w określonych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych*. 3. *Kształcenie umiejętności wygłaszania, recytacji i interpretacji głosowej tekstów mówionych, doskonalenie dykcji i operowania głosem* (s. 11). Obydwa cele sprawiają wrażenie niby-sensu. W p. 2 pisze się o wypowiadaniu się w wypowiedziach ustnych. W p. 3 wygłaszanie tekstu mówionego i interpretacja głosowa tekstu mówionego. Sprowadza się do tego, by wygłosić mówione, wymówić mówione. Czy nie dałoby się tych celów lepiej zapisać?

Tak w Pp2009, jak Pp2017 często używa się wyrazu *poprawnie*. Czy potrzebne? Zdaje się, że bez niego wiadomym będzie, że w nauczaniu języka chodzi o poprawność. W Pp2009 zapis *stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmienionych* da się uprościć do *poprawnie odmienia* lub *poprawnie odmienia wyrazy*; *pisze poprawnie pod względem ortograficznym* wystarczy *pisze poprawnie*, skoro *ortografia* znaczy 'poprawny zapis'. Z kolei 3.2) *przekształca zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, a także zdania w równoważniki zdań* (i odwrotnie) pozostawiono bez wymogu poprawności, a przecież uczeń może przekształcać niepoprawnie⁹.

Autorzy *Podstawy* są zwolennikami nauczania gramatyki opisowej, przymuszają do niej każdego ucznia, oni sami długie lata się jej uczyli, ale nie uchroniła ich ona przed licznymi i niebłahymi niezręcznościami, uchybieniami, wadami itd. Więc może sprawność pisania nie zależy w takim stopniu, jak im się wydaje, od *zakresu znajomości gramatyki*.

Uzasadnienie nauczania gramatyki opisowej

Powrót do „gramatyki języka polskiego” w Pp2017 wymusza powrót do dawniejszej dyskusji¹⁰, tym bardziej że „(...) nie rozwiązano problemu w żarliwym sporze z lat dziewięćdziesiątych (...)”, jak stwierdziła po latach Justyna Pomierska¹¹, oraz

⁹ Więcej i obszerniej zob. Rada Języka Polskiego, *Uwagi do projektu podstawy programowej MEN: Język polski – szkoła podstawowa klasy IV–VIII*, http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1723:uwagi-do-projektu-podstawy-programowej-men-jezyk-polski-szkola-podstawowa-klasy-iv-viii&catid=4 [dostęp: 9.01.2017].

¹⁰ Wywoływały ją w latach 90. XX w. artykuły K. Bakuły, np. *Szkołą nauką o języku trzeba zmienić*, „Polonistyka” 1994, nr 5; *Przeciw gramatyce, przeciw martwej tradycji*, „Polonistyka” 1996, nr 4; *Magnifika gramatyka*, „Polonistyka” 1998, nr 9.

¹¹ J. Pomierska, *Jak pomóc uczniowi w zrozumieniu pojęć z nauki o języku?*, [w:] *Wiedza o języku i kompetencje językowe uczniów*, red. nauk. B. Niesporek-Szamburska, Katowice 2012, s. 84.

do przypominania kolejnych prób podejmowania tego wątku¹². Zajmowała się nim m.in. Maria Nagajowa w sposób łagodnie ewolucyjny¹³ i z odmiennych, radykalnych pozycji, Zofia Agnieszka Kłakówna¹⁴. Zgadzam się, że *systematyczny kurs gramatyki opisowej na żadnym poziomie kształcenia w powszechnej szkole ogólnokształcącej nie ma sensu*¹⁵, jak też z (ponowną) rewizją „edukacyjnych mitów” o gramatyce opisowej. Poprzestaję tutaj jedynie na stwierdzeniu ciągłości tematu, bez wchodzenia w szczegóły, co zapewne stanie się przy innej okazji. Niemniej, już na zakończenie, jedna kwestia, w dawniejszych dyskusjach pomijana, choć zasadnicza, wymaga wyraźnego postawienia.

Jawne – w przeciwieństwie do ukrywania gramatyki pod nazwą *świadomość językowa* – posługiwanie się terminem *gramatyka* i ministerialny powrót do gramatyki opisowej stawiają ponownie na porządku dziennym zasadność jej nauczania, jej przydatność. Autorzy Pp2017 zobowiązali się tym samym do uzasadnienia nauczania gramatyki, dodajmy – porządnego, lepszego niż wcześniej, uzasadnienia. A nawet więcej, do dostarczenia naukowego dowodu. Jak dotąd, od dawna, od początku nauczania gramatyki w Polsce, wszystko odbywało się jedynie w słowach i nadal się tak odbywa. Brakuje naukowych dowodów na jej przydatność w mówieniu i pisaniu, skuteczność w działaniu itd., a zatem nie ma powodu, by tę przydatność uznać. Dostarczenie dowodów spoczywa, jak zwykle, na stronie twierdzącej coś, stawiającej tezę lub hipotezę. Niezbędne okazuje się wyraźne rozróżnienie między przekonaniem a dowodem: większość spośród zajmujących się nauczaniem języka polskiego ma przekonanie, zwykle bardzo mocne, że gramatyki należy nauczać, lecz niestety nie ma dowodów na tę należność¹⁶.

Wyniki przeglądu

- Wykazane zostało, że zagadnienia wymienione w *świadomości językowej* z Pp2009 i zagadnienia w *gramatyce języka polskiego* z Pp2017 niewiele się różnią i że większość z nich nie różni się od programu nauczania z lat 80 XX wieku i jeszcze starszych. Nawet, gdy stwierdzenie tego stanu rzeczy wydaje się oczywiste, to właśnie ta oczywistość mogłaby nas poruszyć a nawet przestraszyć,

¹² Zob. przegląd [w:] M. Szymańska, *Kształcenie językowe w dyskursie edukacyjnym po 1990*, [w:] *Język a Edukacja 3. Świadomość językowa*, red. J. Nocoń i A. Tabisz, Opole 2014, s. 143–158.

¹³ M. Nagajowa, *Nauka o języku dla nauki języka. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego*, Kielce 1994; też, *Jak uczyć języka polskiego w klasach 4–6. Poradnik metodyczny do podręczników „Słowo za słowem”, „Słowa zwykle i niezwykle”, „Słowa i świat”*, Warszawa 1995.

¹⁴ Zob. jej szkice, polemiki, notatki zebrane w tomie: *Jakoś i jakość. Subiektywna kronika wypadków przy reformowaniu szkoły (1989–2013)*, Kraków 2014.

¹⁵ Z.A. Kłakówna, *Radość z definicji*, tamże, s. 201. Pierwodruk „Polonistyka” 2009, nr 7.

¹⁶ O tym rozróżnieniu zob. K. Bakula, *Między fikcją a fiksacją... O świadomości językowej uczniów i nauczycieli*, [w:] *Osoba nauczyciela w edukacji polonistycznej*, red. G. Różańska, Ustka 2011.

bo oznacza przecież, że stoimy w miejscu. Nie zachodzi reformowanie, mimo deklaracji.

- Mamy do czynienia z pozornymi nowościami, pozornymi zmianami. Pozorność wiąże się z najważniejszym słowem – reforma. To, co robi MEN, nazywane jest reformą edukacji, choć dotyczy tylko zmiany systemu oświatowego. Pp2017 nie ma również treści reformatorskich, a zatem nie dokonano i nie dokuje się reformy edukacji (nauczania). W każdym wypadku nadużywa się pojęcia *reforma*. Trzeba by w pracach z dydaktyki języka i literatury stale przestrzegać rozróżnienia: reforma systemu, reforma edukacji (nauczania).
- Stwierdzenie niewielkich różnic ma znaczenia dla recepcji obydwu podstaw, stosunku między nimi i komentarzy. Podobieństwo powoduje, że nie można – w omawianym zakresie – przeciwstawiać sobie obu podstaw, jak też o wiele lepiej oceniać tę z 2009 od tej z 2017; ta z 2009 r. jest lepsza w niewielkim stopniu. Ci, którzy tworzyli lub pochwalali Pp2009, nie mają podstaw, by potępiać Pp2017.
- Słyszysz się, że gramatykę wygnano ze szkoły, czego jednak w żaden sposób nie da się potwierdzić, gdyż gołym okiem widać co innego: tkwi ona nieustannie w podstawach programowych i w programach nauczania nie tylko dla szkoły podstawowej, ale i dla gimnazjum. Treści gramatyczne znajdowały się i znajdują cały czas również w podręcznikach i zeszytach ćwiczeń, np. *Czarowanie słowem, Jutro pójdę w świat*. Niektóre miały *gramatykę* lub *naukę o języku* w tytule¹⁷. Niekiedy treści gramatycznych nawet przybyło jak w podręczniku *Słowa z uśmiechem*. Gramatyka opisowa w wydaniu tradycyjnym nie zniknęła z lekcji języka polskiego prowadzonych przez nauczycieli i studentów na praktyce śródrocznej¹⁸. Skoro Pp2009 nie spowodowała wyraźnego zmniejszenia gramatyki w programach, podręcznikach i na lekcjach, to nie można potępiać Pp2017 za posługiwanie się terminem *gramatyka* i wyodrębnienie działu pod nazwą *Gramatyka*. W ten sposób tylko usankcjonowano stan rzeczy. I dopiero po stwierdzeniu, jak jest, można zastanawiać się, czy to dobrze, że tak jest.
- Obecność treści gramatycznych w programach i podręcznikach wyraża świadomość autorów podręczników i programów a w konsekwencji nauczycieli: trzyma się ona gramatyki opisowej. Zwolennicy wiedzy o języku są przekonani

¹⁷ Np. E. Horwath, A. Żegleń, *Słowa z uśmiechem. Nauka o języku i ortografia. Język polski. Klasa 4*, Warszawa 2012; E. Horwath, A. Żegleń, *Słowa z uśmiechem. Nauka o języku i ortografia. Język polski. Klasa 5*, Warszawa 2013; Z. Czarniecka-Rodzik, *Gramatyka i stylistyka. Język polski kl. I gimnazjum*, Warszawa 2007; B. Barańska, *Gramatyka i stylistyka. Zeszyt ćwiczeń do gimnazjum dla klasy 3*, wyd. II, Warszawa 2014. Każdy z nich ma wiele wydań.

¹⁸ O tym np. K. Bakuła, *Nacobezu albo nauczanie języka polskiego w szkole podstawowej w czasach dobrych praktyk*, [w:] *Język a Edukacja 5. Uczenie języka ojczystego w czasach ponowoczesnych*, red. A. Tabisz, Opole 2017, s. 87–97. Badania ankietowe wśród studentów licencjatu i studiów magisterskich wykazały, że „głównym celem polonistów z gimnazjum było budowanie wiedzy o systemie języka (znajomość gramatyki)” – Z. Pomirska, *W pułapce bierności, czyli jak odczarować nauczanie języka polskiego w szkole. Refleksje wokół studenckich uwag na temat kształcenia językowego na II i IV etapie edukacyjnym*, [w:] *Język a Edukacja 5.*, jw., s. 105.

o konieczności jej nauczania¹⁹, ale nie mają dowodu na tę konieczność. Będę musieli zmierzyć się również z niechęcią wobec gramatyki przejawianą przez uczniów szkół podstawowych i gimnazjum, którą opisały Zofia Budrewicz i Maria Sienko²⁰. Niechęć ta trwa zresztą dziesięciolecia, można by powiedzieć, że ma charakter systemowy.

- Nie usunie tej niechęci ani czegokolwiek nie zmieni ogłaszanie, że celem jest *prowadzenie refleksji nad zagadnieniami gramatycznymi*. Ponieważ w szkole podstawowej tylko nieliczni uczniowie z klas starszych są w stanie snuć taką refleksję, cel ma charakter myślenia życzeniowego.
- Na pewno możliwe jest napisanie podstawy bez błędów składniowych, stylistycznych, redakcyjnych i merytorycznych. Wskazane zostały tylko niektóre z nich, lecz ich liczba nie licująca z powagą gatunku (rozporządzenie ministra), pozwala stwierdzić, że pod tym względem obydwie podstawy są sobie równe.
- Głosząc zasadniczą zmianę, autorzy Pp2017 rozmijają się z prawdą, co stanowi jeden z ich większych błędów.
- Czy możliwe jest w ogóle ułożenie podstawy programowej o treściach w większości nowych, czy też skazani jesteśmy na powtarzanie treści w większości starych?
- Czy w ogóle potrzebne są podstawy programowe, skoro obarczone one są tymi wyżej wymienionymi wadami i skoro – dodam – upodobniły się one do programów nauczania i są nadmiernie podatne na polityczne wpływy?
- Podstawa programowa jest już od dawna gatunkiem sprawującym władzę i elementem systemu administracji rządowej. Wymaga zatem opisu i krytyki w kategoriach politycznych i biurokratycznych.

Dopisek

Polacy, nic się nie stało często śpiewali na melodię kubańskiej piosenki *Guantanamo* kibice piłki nożnej i naszej reprezentacji podczas mistrzostw Europy w 2012 r. Do tej frazy dodawano *Sercem jesteśmy z wami*. Sens jest łatwo uchwytne: pomimo kolejnej porażki, my, kibice, nie opuścimy piłkarzy, nadal będziemy kibicować polskiej reprezentacji. Przyśpiewka stadionowa służyła pocieszeniu. Jej popularność budziła i zastanowienie, i zdziwienie, i opór. Dziennikarz Bronisław Tumiłowicz zadał ludziom sztuki i nauki pytanie, dlaczego zyskała ona taką popularność. Jeden z zapytanych, psycholog społeczny, Janusz Czapiński powiedział: *To piosenka terapeutyczna. Tak się leczymy (...)*²¹.

¹⁹ Ostatnio np. J. Fiszbak, *O potrzebie sięgnięcia do tradycji w zakresie kształcenia językowego*, „Kształcenie Językowe”, tom 14 (24), red. K. Bakula, Wrocław 2016, s. 19–34.

²⁰ Z. Budrewicz, M. Sienko, „Język polski” jako przedmiot nauczania w opinii uczniów szkół gimnazjalnych i podstawowych, [w:] „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae. Pertinentia V”. *Miejsca wspólne i odmienne. Dydaktyka literatury i języka polskiego w kręgu tradycji KEN?*, red. D. Łazarska, Kraków 2014, s. 77–94.

²¹ <https://www.tygodnikprzeklad.pl/dlaczego-spiewanie-polacy-nic-sie-nie-stalo-zyskalo-taka-popularnosc/> 1.07.2012 [dostęp: 15.07.2018].

Przyśpiewka stadionowa wzięła się prawdopodobnie z piosenki Szymona Majewskiego pt. *Polacy, nic się nie stało!*²² o przegranych meczach reprezentacji Polski podczas eliminacji do mistrzostw świata w piłce nożnej w 2010 r. w RPA.

Martin Lechowicz napisał słowa i muzykę własnej piosenki pt. *Nic się nie stało* z refrenem: *Nic się nie stało i nic się nie stanie/ Zawsze tak samo, nic nie zmieniane* i frazami w rodzaju: *Tyle już klęsk narodowych, jeszcze jedna nie zaszkodzi; Nie udała się strategia, żeby niczego nie przegrać; Niech nam żyją dzielni chłopcy, w nogach słabi, w gębie mocni*. Słowa są dostępne pod adresem http://www.tekstowo.pl/piosenka,martin_lechowicz,nic_sie_nie_stalo.html, a autorskie wykonanie można usłyszeć w serwisie internetowym YouTube.

Piosenki Majewskiego i Lechowicza mają niewątpliwie sens kpiący, prześmiewczy, także gorzki.

Programy nauczania

Ministerstwo Oświaty, *Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej (tymczasowy)*, Warszawa 1963. (wyd. nast. 1970)

Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, *Program nauczania ośmioklasowej szkoły podstawowej (tymczasowy). Język polski klasy V–VIII*, Warszawa 1970.

Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, *Program szkoły podstawowej. Język polski klasa IV*, Warszawa 1981 (1984).

Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, *Program szkoły podstawowej. Język polski klasa V*, Warszawa 1982.

Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Programów Szkolnych, *Program szkoły podstawowej. Język polski klasa VI*, Warszawa 1982.

Podręczniki

Barańska B., *Gramatyka i stylistyka. Zeszyt ćwiczeń do gimnazjum dla klasy 3*. Wyd. II, Warszawa 2014.

Czarniecka-Rodzik Z., *Gramatyka i stylistyka. Język polski kl. I gimnazjum*, Warszawa 2007 (wyd. VIII 2014).

Dobrowolska H., Dobrowolska U., *Jutro pójdę w świat. Zeszyt ćwiczeń dla szkoły podstawowej, kl. 6.*, Warszawa 2014.

Horwath E., Kiełb G., *Bliżej słowa. Gimnazjum. Podręcznik. Klasa 2*. Wyd. VI, Warszawa 2014.

Horwath E., Żegleń A., *Słowa z uśmiechem. Nauka o języku i ortografia. Język polski. Cz. 2. Klasa 5*, Warszawa 2013 (wyd. II 2014)

Łuczak A., Prylińska E., Krzemienievska-Kleban K., *Język polski. Między nami. Podręcznik dla klasy trzeciej gimnazjum. Wersja dla nauczyciela*, Gdańsk 2011.

Surdej B., Surdej A., *Pisanie nie jest trudne! Ćwiczenia redakcyjne dla klasy 4 szkoły podstawowej*. Wyd. 8 (2014), WSiP, Warszawa 2005.

²² https://www.youtube.com/watch?v=gKPE_CFeqGw 16.10.2009 [dostęp: 15.07.2018].

Literatura wykorzystana

- Bakuła K., *Między fikcją a fiksacją... O świadomości językoznawczej uczniów i nauczycieli*, [w:] *Osoba nauczyciela w edukacji polonistycznej*, red. G. Różańska, Ustka 2011.
- Bakuła K., *Nacobezu albo nauczanie języka polskiego w szkole podstawowej w czasach dobrych praktyk*, [w:] *Język a Edukacja 5. Uczucie języka ojczystego w czasach ponowoczesnych*, red. A. Tabisz, Opole 2017, s. 87–97.
- Budrewicz Z., Sienko M., „Język polski” jako przedmiot nauczania w opinii uczniów szkół gimnazjalnych i podstawowych, [w:] „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae. Pertinentia V*”. *Miejsca wspólne i odmienne. Dydaktyka literatury I języka polskiego w kręgu tradycji KEN?*, red. D. Łazarzka, Kraków 2014, s. 77–94.
- Dembowska J., Jakubowska Z., *Nauczanie języka polskiego w klasach V–VIII szkoły podstawowej. Wybrane zagadnienia metodyczne*, wyd. drugie, Warszawa 1969.
- Fiszbak J., *O potrzebie sięgnięcia do tradycji w zakresie kształcenia językowego*, „*Kształcenie Językowe*”, tom 14 (24), red. K. Bakuła, Wrocław 2016, s. 19–34.
- Klemensiewicz Z., *Wybrane zagadnienia metodyczne z zakresu nauczania gramatyki*, wyd. II, Warszawa 1961.
- Kłakówna Z.A., *Cała wstecz!* [2008. Czas urzędowania minister Katarzyny Hall], [w:] *taż, Jakość i jakość. Subiektywna kronika wypadków przy reformowaniu szkoły (1989–2013)*, Kraków 2014, s. 173–184.
- Kłakówna Z. A., *Radość z definicji*. [2009. Czas urzędowania minister Katarzyny Hall], [w:] *taż, Jakość i jakość. Subiektywna kronika wypadków przy reformowaniu szkoły (1989–2013)*, Kraków 2014, s. 201–211.
- Nagajowa M., *Nauka o języku dla nauki języka. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego*, Kielce 1994.
- Nagajowa M., *Jak uczyć języka polskiego w klasach 4–6. Poradnik metodyczny do podręczników „Słowo za słowem”, „Słowa zwykłe i niezwykłe”, „Słowa i świat”*, Warszawa 1995.
- Pawłowska R., *Siatka podstawowych pojęć kształcenia językowego w szkole*, [w:] *W kręgu zagadnień dydaktyki języka i literatury polskiej*, red. H. Synowiec, Katowice 2002, s. 47–56.
- Podstawa programowa z komentarzami. T. 2. Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, Warszawa 2009.
- Pomierska J., *Jak pomóc uczniowi w zrozumieniu pojęć z nauki o języku?*, [w:] *Wiedza o języku i kompetencje językowe uczniów*, red. B. Niesporek-Szamburska, Katowice 2012, s. 83–96.
- Pomirska Z., *W pułapce bierności, czyli jak odczarować nauczanie języka polskiego w szkole. Refleksje wokół studenckich uwag na temat kształcenia językowego na II i IV etapie edukacyjnym*, [w:] *Język a Edukacja 5. Uczucie języka ojczystego w czasach ponowoczesnych*, red. A. Tabisz, Opole 2017, s. 99–114.
- Rada Języka Polskiego, *Uwagi do projektu podstawy programowej MEN: Język polski – szkoła podstawowa klasy IV–VIII*, http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1723:uwagi-do-projektu-podstawy-programowej-men-jezyk-polski-szkola-podstawowa-klasy-iv-viii&catid=4 [dostęp: 15. 07. 2018].
- Szymańska M., *Kształcenie językowe w dyskursie edukacyjnym po 1990*, [w:] *Język a Edukacja 3. Świadomość językowa*, red. J. Nocoń, A. Tabisz, Opole 2014, s. 143–158.
- Świadomość językowa*, red. J. Nocoń, A. Tabisz, Opole 2014.
- Wybór prac z metodyki nauczania języka polskiego*, red. B. Wieczorkiewicz, wyd. drugie, Warszawa 1964.

Language awareness in Core curriculum 2009 and Polish language grammar in Core curriculum 2017 for IV-VI classes

Abstract

Against a background of the reform of education in Poland the author compares the language awareness in core curriculum 2009 with *grammar of Polish language* in new core curriculum 2017. The three important conclusions are: these two fields are very similar in content; *Polish grammar* in the new core curriculum is too much conservative; this reform is only structural, but it is not reform of teaching.

Keywords: Polish language teaching, reform of education, language awareness, grammar

Kordian Bakuła – dr hab. nauczyciel akademicki w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Zajmuje się głównie dydaktyką języka i literatury, także teorią tekstu, retoryką, aktami mowy i przysłowiami. Autor ponad 100 publikacji, w tym *Kształcenie językowe w szkole podstawowej w świetle współczesnych teorii psychologicznych i lingwistycznych. Projekt nowej metodyki* 1997; *Mówione ≈ pisane: komunikacja, język, tekst* 2008. Trzy tomy zbiorowe (2006, 2012, 2017 współredagowane z prof. D. Heck) z serii „Efekt motyla” są przejawem przystosowania teorii chaosu i złożoności do opisu nauczania, języka, literatury, kultury. Redaktor naczelny „Kształcenia Językowego”.